

Motion till riksdagen

1989/90:Ub35

av Nils T Svensson och Lennart Nilsson (båda s)
med anledning av prop. 1989/90:90 om forskning

Turismen är i dag en av världens viktigaste och snabbast växande näringar. Globalt beräknas den nu sysselsätta fler människor än någon annan näring. Även i Sverige ökar turismens betydelse snabbt. Rese- och besöksnäringen i Sverige består i dag av närmare 21 000 företag, som skapar en sysselsättning som motsvarar ca 115 000 årsverken. Omsättningen beräknas ha uppgått till ca 44 miljarder kronor för år 1987. Förädlingsvärdet kan uppskattas till drygt 20 miljarder kronor.

Turismens betydelse för ekonomi och sysselsättning är emellertid inte bara inskränkt till den mer renodlade rese- och besöksnäringen. Turismen spelar också stor roll för andra delar av svenskt näringsliv. Det gäller bl.a. byggnadsindustrin, livsmedelsindustrin, detaljhandeln och bil- och drivmedelsbranscherna. Inkluderas alla typer av konsumtion i samband med turism kan totalomsättningen i Sverige i dag beräknas vara i storleksordningen 85 miljarder kronor.

Sverige är en av världens största importörer av turisttjänster. Under 1989 lade svenskarna ut närmare 32 miljarder kronor på utlandsresor. Även om turistnettot uppvisar ett stort underskott är Sverige också en stor exportör av turisttjänster. 1987 placerade sig Sverige på 17:e plats bland världens alla länder i fråga om resevalutainkomsternas totala storlek. Värdemässigt hävdar sig också resevalutaintäkterna väl i förhållande till många av Sveriges viktigaste exportvaror. Resevalutan representerar t.ex. i storleksordningen fyra gånger så stort värde som malmexporten. Från mitten av 1980-talet har resevalutaintäkterna passerat såväl exporten av trävaror som exporten av pappersmassa i värde och närmar sig nu värdet av exporten av järn och stål. Ytterligare ett exempel är att resevalutaintäkterna i dag utgör mer än hälften av exporten av personbilar.

Men turism och rekreation handlar inte bara om ekonomi och bytesbalans. Minst lika viktigt är rekreationens betydelse för människors livskvalitet. Fritid, rekreation, resor och turism hör till det som ger människor avkoppling, omväxling och upplevelser och som medverkar till att göra livet rikare. Tillgången till en ökad och mer varierad och innehållsrik fritid är ett av de allra viktigaste resultaten av hela den välförbättring som Sverige upplevt under 1900-talet.

Turismens och rekreationens betydelse för människors välfärd och livskvalitet är fortfarande dåligt kartlagd. Det finns emellertid olika undersök-

ningar som visar att fritiden och dess innehåll värderas allt högre efterhand som de mer grundläggande materiella behoven blivit tillfredsställda. Insatser för att utveckla möjligheterna till turism och rekreation utgör därmed ett mycket väsentligt inslag i strävandena att nå en ökad livskvalitet. Det gäller inte minst med kännedom om att befolkningen i de förvärvsaktiva åldrarna numera tillbringar 80 % av sin tid med annat än att arbeta och att den tid som är disponibel för rena fritidsaktiviteter överstiger arbetstiden.

Levnadsvane- och tidsanvändningsundersökningar ger också indikationer på att det finns stora skillnader mellan olika befolkningsgrupper när det gäller både fritidens omfattning och möjligheterna att ge den fria tiden ett från individens utgångspunkter värdefullt innehåll. Fritiden håller också alltmer på att ta över arbetets roll när det gäller att markera social tillhörighet och status. Mycket talar därför för att turist- och rekreationsområdet håller på att utvecklas till ett av de områden i det svenska samhället där skillnaderna i förutsättningar mellan olika befolkningsgrupper är allra störst. I hindren för att ge fritiden ett rikt innehåll i form av bl.a. turism och rekreation är av många slag – fysiska, sociala, ekonomiska och kunskapsmässiga. Att identifiera och försöka undanröja sådana hinder kommer att bli en allt viktigare uppgift för välfärds- och fördelningspolitiken i ett samhälle där fritiden uppstår så mycket av människornas liv och betyder så mycket för den personliga utvecklingen.

Ett generellt problem är emellertid att bilden av rekreation och turism som en ekonomiskt och socialt betydelsefull, expansiv och mångformig företelse är mycket svagt förankrad bland både beslutsfattare och folk i allmänhet. Det medför att turist- och rekreationssektorn i dag inte får tillräckligt visade resurser eller den uppmärksamhet i övrigt som motiveras av dess ekonomiska och sociala betydelse. Det gäller inte minst på forskningsområdet.

Det aktuella läget i fråga om forskning om turism och rekreation kan enklast beskrivas så att all systematiskt bedriven eller långsiktig syftande verksamhet saknas i Sverige. Med tanke på sektorns stora och snabbt växande betydelse för svensk ekonomi och svenskt samhällsliv kan inte bristen på turist- och rekreationsforskning ses som något annat än ett uttryck för en allvarlig felallokering av tillgängliga forskningsresurser. Det är angeläget att denna felallokering rättas till inom ramen för den nu framlagda forskningspolitiska propositionen.

Regeringen har gjort bedömningen att forskningen om tjänstesektorn i allmänhet är eftersatt och att detta även gäller turism och rekreation. I propositionen sägs också att staten bör ta ett ansvar för att utveckla grundläggande forskning inom detta område. Konkret har detta tagit sig uttryck i att regeringen avsatt 1 milj. kr. för budgetåret 1990/91 av anslaget "Samhällsvetenskapliga fakulteterna under åttonde huvudtiteln". Medlen skall användas för en professur i ämnet nationalekonomi med inriktning på turism och rekreation jämte vissa kostnader i anslutning till professuren. Enligt vår mening är detta emellertid helt otillräckligt.

Anslaget till de samhällsvetenskapliga fakulteterna föreslås för budgetåret 1990/91 uppgå till totalt något över 364 milj. kr. Därav skall alltså 1 milj. kr.

satsas på ett av Sveriges viktigaste framtidsområden sett både från sociala och från ekonomiska utgångspunkter.

Om man som ett räkneexempel utgår från att olika samhällsfaktorer skulle ha en andel av fakultetsanslagen som motsvarar deras andel av BNP borde turist- och rekreationsforskningen ha ett forskningsanslag på drygt 90 milj. kr. för budgetåret 1990/91. Självklart kan man inte fördela forskningsresurserna enbart med ledning av olika sektors ekonomiska betydelse. Det gäller för övrigt inte minst turist- och rekreationsforskningen, som är minst lika motiverad från sociala utgångspunkter som ekonomiska. Exemplet ger ändå en fingervisning om hur kraftigt underdimensionerad turist- och rekreationsforskningen fortfarande kommer att vara.

Regeringen har bedömt att det främsta forskningsbehovet föreligger vad gäller turismens betydelse för samhällsekonomin. Det gäller för det första forskning om vilka delar av samhällsekonomin som direkt eller indirekt berörs av efterfrågan på turist- och rekreationstjänster. För det andra bör forskning om de faktorer som bestämmer efterfrågan på turisttjänster genomföras. Förutom inkomst- och prisrelationer anser regeringen också att det bör belysas hur olika kvantitetsbegrepp kan appliceras på tjänster inom turism och rekreation.

Vi delar regeringens bedömning att det är angeläget att forskning kommer igång på detta område. Genom den ytterst begränsade omfattning som turistforskningen hittills haft, saknas emellertid kvalificerade och systematiska kunskaper inom i stort sett hela det vida fält som turist- och rekreationssektorn spänner över. Bland särskilt angelägna programområden för en utvecklad turistforskning kan t.ex. nämnas:

- Turism och samhällsekonomi (forskning om turismens belastning på infrastrukturen, fördelningsaspekter på turismen, samhällsekonomiska effekter av investeringar och evenemang, pris- och inkomstelasticiteter, metoder för att väga rekreationsintressen mot andra samhällsintressen etc.)
- Turism och regional utveckling (forskning om turismens påverkan på lokalsamhället, tätortsböden och friluftslivet, arbetskraftsrekrytering, regionala spridningseffekter av turism och turistinvesteringar etc.)
- Turism och miljö (forskning om miljöns fysiska och kognitiva bärförmåga, avvägning mellan miljö- och rekreationsintressen, arbetsförhållanden inom turistnäringen etc.)
- Turism och kultur (forskning om turismens betydelse för kulturkommunikation och -förståelse, turismen i folkbildningen, turismen som folkkrörelse etc.)
- Turistpolitik (forskning om motiv och behov, fördelningsfrågor, fritidsideologier, värden och värderingar inom turism och rekreation, kommunernas roll inom turismen)
- Turistprodukten - resande, boende och aktiviteter (forskning om småföretagandets hinder och möjligheter, marknadsföring av turism som en pedagogisk process, resvanor i ett dynamiskt perspektiv, fritiden och livscykeln, turistföretaget, produktutveckling etc.)

Avsaknaden av en systematisk turist- och rekreationsforskning har enligt vår

mening två grundläggande orsaker. Det är dels brist på erkännande inom forskarsamhället av möjligheten och vikten av turism och rekreation som forskningsområden, dels brist på forskningsmedel som skulle kunna bidra både till nyrekrytering av forskare och ett ökat intresse från etablerade forskare och institutioner. Dessa båda orsaker hänger samman i så måtto att inget forskningsråd i dag är inställt på att ge denna forskning någon prioritet inom sina respektive allmänna ansvarsområden, än mindre att något av dem är benäget att ta på sig ett särskilt ansvar för försörjningen av detta forskningsfält.

För att starta en kunskapsutveckling som tar sikte på att lösa både mera närliggande problem och de långsiktiga frågorna måste tillräckliga ekonomiska resurser erbjudas forskarna. Vi anser därför att turist- och rekreationsforskningen i första hand bör förstärkas inom ramen för den befintliga högskoleorganisationen. Detta bör ske genom att en anslagsfinansierad beredning inrättas som fördelar medel till angelägen forskning inom området turism-fritid. Inom denna ram bör det också vara möjligt att – vid sidan av den i propositionen föreslagna professuren med ekonomisk inriktning – även inrätta en professur med inriktning mot forskning om turismens sociala och kulturella funktion.

Vi vill i detta sammanhang också erinra om regionalpolitiska kommitténs förslag om en förstärkning av forskningsresurserna vid högskolorna i Falun/Borlänge, Kalmar och Östersund. Eftersom det finns en etablerad turistutbildning vid dessa högskolor är det enligt vår mening naturligt att i första hand ha den eftersatta turist- och rekreationsforskningen i åtanke om kommitténs förslag skall realiseras.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ökade forskningsinsatser inom området turism-fritid.
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättande av en professur med inriktning mot forskning om turismens sociala och kulturella funktioner.

Stockholm den 14 mars 1990

Nils T Svensson (s)

Lennart Nilsson (s)